

БАТЛАВ.
ГЭР БҮЛ, ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН
ХАМГААЛЛЫН САЙД

Л.ЭНХ-АМГАЛАН

БАТЛАВ.
ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООДЫН
ХЭРГИЙН САЙД

О.АЛТАНГЭРЭЛ

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл, шаардлага

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулах дараах хууль зүйн үндэслэл, шаардлага байна. Үүнд:

1/Монгол Улс нь Үндсэн хуульдаа тунхагласан хүний эрх, эрх чөлөөг хангах баталгааг бүрдүүлэх, ялангуяа гэр бүл бол нийгмийн үндсэн нэгж болохын хувьд төрөөр хамгаалуулах эрхийг хангах үүднээс бие даасан Гэр бүлийн тухай хуулийг¹ 1999 онд баталсан хэдий ч хувьсан өөрчлөгдөж буй нийгмийн харилцаа, тэр дундаа гэр бүлийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүй буюу Гэр бүлийн тухай хууль өдгөө 26 жилийн турш зарчмын шинжтэй өөрчлөлт огт хийгдэлгүй үйлчилж байна.

Дараах байдлаар Монгол Улсын Үндсэн Хууль, Монгол Улсын Олон улсын гэрээнд гэр бүлийн харилцааны талаар тусгасан байдаг. Үүнд:

1.“Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал”²-ын Арван зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс арьс, яс үндэс, шашин шүтлэгтэй холбогдсон аливаа хязгаарлалтгүйгээр гэрлэх, өрх тусгаарлах эрхтэй. Мөн гэрлэгчид гэрлэхдээ, гэрлэснийхээ дараа болон гэрлэлтээ цуцлуулах үед тэгш эрх эдэлнэ” гэж, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Эрэгтэй, эмэгтэй хоёр хүн чөлөөтэй харилцан бүрэн зөвшөөрсөн нөхцөлд гэрлэж болно” гэж, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Гэр бүл бол нийгмийн жам ёсны үндсэн нэгж мөн бөгөөд нийгэм, төрөөр хамгаалуулах эрхтэй” гэж тус тус заасныг үндэслэн улс орнууд Гэр бүлийн тухай хууль болон түүнтэй адилтгах бусад хуулиар гэр бүлийн харилцааг зохицуулдаг.

2.Монгол Улсын Үндсэн хуулийн³ Арван зургадугаар зүйлийн 11-д “улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хуухдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална” гэж заасан.

¹ Гэр бүлийн тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1999 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

² Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 217/A/III/ тогтоолоор 1948 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр батлагдсан.

³ Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1992 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн⁴ Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна” гэж заасан байна.

Харин 1999 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд нийт 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан ч эдгээр нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаад байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн гэхээс илүүтэй бусад хуулийн шинэчлэлийг дагалдсан нэмэлт, өөрчлөлт байсан.

Тухайлбал, 2002 онд Иргэний хууль,⁵ 2011 онд Нотариатын тухай хууль,⁶ 2012 онд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль,⁷ 2018 онд Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль,⁸ 2021 онд Соёлын тухай хууль,⁹ 2024 онд Хүүхэд хамгааллын тухай хууль¹⁰ тус тус батлагдсантай холбоотой Гэр бүлийн тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.

2/“Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны бодлогын баримт бичигт “Хүн амын тогтвортой өсөлтийг дэмжиж идэвхтэй, бүтээлч иргэн, гэр бүлийг төлөвшүүлнэ.” гэж заасан.¹¹

3/Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлийн 1.6.52-т Гэр бүлийн тухай (Шинэчилсэн найруулга) хуулийн төслийг Хууль зүй, дотоод хэргийн яам Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамтай хамтран боловсруулж, 2025 онд УИХ-д өргөн мэдүүлэхээр заасан.¹²

4/Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2.1.1.2-т “Гэр бүлийн хуулийг шинэчлэн батлуулж, чанартай амьдрал-гэр бүлийн гишүүдийн оролцоо хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.” гэж заасан.¹³

1.2. Практик шаардлага

Хувийн эрх зүйн асуудлуудыг зохицуулж байгаа суурь хуулийн нэг нь 1999 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль боловч тус хууль нь 2002 онд батлагдсан Иргэний хуулийн суурь үзэл баримтлалтай нийцэхгүй байдал практикт үүссэн, цаашлаад хувьсан өөрчлөгдөж буй гэр бүлийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүйгээс практикт гэр бүлийн харилцааны олон асуудал гарахад хүүхэд, гэр бүлийн гишүүдийн эрхийг бүрэн хамгаалж чадахгүй байна.

⁴ Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1992 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁵ Иргэний хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2002 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁶ Нотариатын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2011 оны 9 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁷ Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2012 оны 25 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁸ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2018 оны 28 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁹ Соёлын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2021 оны 32 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹⁰ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2024 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹¹ “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтын Зорилт 2.3.

¹² “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 181 дүгээр тогтоолын хавсралтын 1.6.52.

¹³ “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын хавсралтын 2.1.1.2.

Харин бусад улс орнуудын жишгээс үзэхэд, гэр бүлийн эрх зүй дэх гэр бүлийн гишүүдийн хөрөнгийн эрх буюу гэрлэгчдийн дундаа хэсгээр өмчлөх, эсхүл хамтран өмчлөх эд хөрөнгийн эрхийн зохицуулалт, гэрлэлтийн гэрээ, хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтгах нөхцөл, хүйс солиулах нь гэрлэлтэд ямар үр дагавар үүсгэх, тээгч эхээр хүүхэд тээлгэх, зохиомлоор үр суулгах нь гэр бүл, өв залгамжлалын эрх зүйгээр хэрхэн зохицуулагдах гэх мэт шинэ тулгамдаж буй асуудлуудыг хууль тогтоомжоор зохицуулдаг байна.

Гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн орчинг сайжруулах, гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаж байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэх зорилгоор Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах дараах практик шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна. Үүнд:

1/Монгол Улсад гэрлэлт цуцлалтын хувь хэмжээ жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа хэдий ч гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэхгүй байх тохиолдол цөөнгүй байна. Үүнээс шалтгаалан гэрлэлт цуцлахад хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол зөрчигдөх, эцэг, эх байх хариуцлага сулрах, гэр бүлийн хариуцлагын талаарх нийгэм дэх ойлголт улам доошилж, энэ нь эргээд төлөвлөлтгүй гэр бүл болох, хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол ноцтой зөрчигдөхөд хүргэж байна.

Тодруулбал, Монгол Улсын хэмжээнд 2016 онд 16800 хос гэрлэлтээ бүртгүүлж, 4000 гэр бүл гэрлэлтээ цуцлуулсан буюу гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 23.8 байсан байна. Харин 2020 онд 14200 хос гэрлэлтээ бүртгүүлж, 3300 гэр бүл гэрлэлтээ цуцалсан нь гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 23.2 хувь, 2021 онд 16100 хос гэрлэлтээ бүртгүүлсэн бол 3400 гэр бүл гэрлэлтээ цуцлуулсан нь гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 21.1 байна.¹⁴

Цар тахлын үед гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь буурсан хэдий ч цар тахлын дараа буюу 2022 онд 17694 хос гэрлэлтээ бүртгүүлсэн бол 4515 гэрлэгчид гэрлэлтээ цуцлуулсан буюу гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 25.5 хувь болж эрс өссөн байна.

Цаашлаад 2023 оны 1-10 дугаар сард 15128 гэрлэлт, 4102 гэрлэлт цуцлалт буюу гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 27.1, 2024 оны мөн хугацаанд 11186 гэрлэлт гэрлэлтийн бүртгэлд бүртгэгдэж, 3692 гэрлэлт цуцалсны бүртгэлд бүртгэгдсэн нь гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 33 байна.¹⁵ Эндээс дүгнэхэд, цар тахлын дараах нийт гэрлэлтийн бүртгэлд оногдох гэрлэлт цуцлалтын дундаж хувь хэмжээ 28.5 хувь буюу цар тахлын өмнөх үеийнхээс эрс өссөн байна.

2/Шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргахдаа тухайн гэрлэгчид хүүхэдтэй бол нэхэмжлэлийн шаардлагаас үл хамаарч хүүхдийн тэтгэлэг, хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч томилох, хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлага, хүүхэдтэйгээ уулзах, хугацаа нөхцөл зэргийг хамтад нь шийдвэрлэх зохицуулалт шаардлагатай болсон.

2017 оны шүүхийн шийдвэрүүдээс түүвэрлэн, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 50 шүүхийн

¹⁴ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын цахим хуудаснаас авсан мэдээлэл.

¹⁵ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын цахим хуудаснаас авсан мэдээлэл. 2024 оны 11 дүгээр сарын байдлаар.

шийдвэрийг судалж үзэхэд, 10 шийдвэр буюу 20 хувь нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулахаар шийдвэрлэж, 40 шүүхийн шийдвэр буюу 80 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлээгүй гаргасан байна.¹⁶

Гэтэл 2022 оны шүүхийн шийдвэрүүдээс түүвэрлэн, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 50 шүүхийн шийдвэрийг судалж үзэхэд, хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулж шийдвэрлэсэн 5 шүүхийн шийдвэр буюу 10 хувь, 45 шүүхийн шийдвэр буюу нийт шүүхийн шийдвэрийн 90 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлэлгүй орхигдуулсан буюу 2017 оныхоос гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн тэтгэлэг нэхэмжлээгүй ч зөвхөн цуцалсан шийдвэрийн хувь 20-оос 10 болж буурсан байна.¹⁷

Жишээ авахад, 2023 оны 11 сарын 06-ны өдрийн Баянзүрх дүүргийн иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн 101/ШШ2023/04812 дугаар шийдвэрээр гэрлэлт цуцлахдаа нэхэмжлэгч хүүхдийн тэтгэлэг нэхэмжлээгүй гэх үндэслэлээр шүүх хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлээгүй орхисон байна.¹⁸

3/2021 онд 11280 гүйцэтгэх хуудаснаас 11.3 хувь биелсэн буюу мөнгөн дүнгийн биелэлтийн хувьд 33,978,414.6 төгрөгөөс 51.7 хувь нь биелсэн байна. 2022 онд 12246 гүйцэтгэх хуудаснаас 8.7 хувь нь биелсэн бөгөөд 28,337,140.5 төгрөгөөс 38.9 хувь нь мөнгөн дүнгийн хувьд биелсэн байна. Харин 2023 онд 13144 гүйцэтгэх хуудаснаас 7.3 хувь биелсэн бөгөөд мөнгөн дүнгээр 29,872,660.4 төгрөгөөс 40.9 хувь нь биелсэн бол 2024 онд 13523 гүйцэтгэх хуудаснаас 2.2 хувь нь биелсэн буюу 29,423,192.0 төгрөгөөс 11.7 хувь нь биелсэн үзүүлэлттэй¹⁹ буюу сүүлийн 4 жилийн дундаж үзүүлэлт гүйцэтгэвэл зохих нийт гүйцэтгэх хуудаснаас 7.3 хувь нь биелсэн үзүүлэлттэй буюу туйлын хангалтгүй байна.

Мөн хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэргийн хувьд, 2018 онд өмнөх оноосоо 90 хэргээр олон буюу 9.4 хувиар, 2020 онд өмнөх оноосоо 286 хэргээр буюу 27 хувиар тус тус өссөн буюу жилээс жилд нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.²⁰ Сүүлийн үеийн мэдээллээр, 2020 онд 703, 2021 онд 1034, 2022 онд 2499, 2023 онд 3855 хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох хэрэг гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлээс тусдаа шийдвэрлэгдсэн байгаа нь тэтгэлэг тогтоолгох нэхэмжлэл нэмэгдэж байгааг мөн адил харуулж байна.²¹

Үүнээс гадна, тогтоогдсон тэтгэлгийн хэмжээ бага байгаагаас хүүхдийн наад захын хэрэгцээ хангагдахгүй байх, хоол тэжээлийн доройтолд орох зэргээр хүүхдийн эрүүл, аюулгүй орчинд өсөн бойжих, сурч боловсрох эрх зөрчигдөж байна. Иймд тэтгэлгийн хэмжээг тэтгэлэг авагчийн нөхцөл, тэтгэлэг төлөгчийн орлого зэрэгтэй уялдуулж, эрх бүхий байгууллагаас батлах аргачлалаар шүүх тогтоох шинэлэг зохицуулалт бий болгох шаардлагатай байна.

¹⁶ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

¹⁷ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

¹⁸ Shuukh.mn

¹⁹ ШШГЕГ-аас ирүүлсэн статистик мэдээлэл.

²⁰ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

²¹ Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөлийн даргын 2024 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн албан бичгийн 1 дүгээр хавсралт.

4/Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүн амын 6.1 хувь нь цус ойртсон байх магадлалтай гэсэн судалгаа²² гарсан нь Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах асуудал тулгамдаж байгааг харуулж байна. Энэ нь гэрлэхийг хүсэгчид хоорондоо садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх боломжийг хангах зохицуулалт бүрдээгүйгээс тодорхой хэмжээнд шалтгаалж байна гэж үзэж байна.

5/Гэрлэлт цуцлах шалтгааны дийлэнх хувийг гэрлэгчид хоорондын таагүй харилцаа эзэлсэн хэвээр байхад гэр бүлээс гадуурх харилцаа 2 хувиас 20 хувь болж эрс өсчээ. Гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас болж гэрлэлт цуцлахад сэтгэл санааны хохирол нөхөн төлүүлэх эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна.

Тодруулбал, шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас 2017 онд шийдвэрлэсэн гэрлэлт цуцалсан шүүхийн шийдвэрүүдээс 50 шийдвэрийг түүвэрлэж,²³ гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааныг судлан үзэхэд, таарамжгүй харилцаа 38 буюу 76 хувь, гэр бүлээс гадуурх харилцаа тогтоосон 1 буюу 2 хувь, архидалт 6 буюу 12 хувь, тусдаа амьдарч байгаа 4 буюу 8 хувь, гэр бүлийн хүчирхийлэл 1 буюу 2 хувийг тус тус эзэлж байжээ.

Харин 2022 оны хувьд, гэрлэлт цуцлах болсон шалтгаанд таарамжгүй харилцаа 32 буюу 64 хувь, архидалт буюу 10 хувь, тусдаа амьдарч байгаа 2 буюу 4 хувь, гэр бүлээс гадуурх харилцаа 10 буюу 20 хувь, мөн гэр бүлийн хүчирхийлэл 1 буюу 2 хувийг тус тус эзэлсэн болно.²⁴

Тэгвэл гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааны хоёрдугаарт орж байгаа бөгөөд эрс нэмэгдэж байгаа шалтгаан болох гэр бүлээс гадуурх харилцааны талаар БНСУ-д хэрхэн зохицуулсаныг судлахад, гэрлэгчийн зүй бус үйлдэл нь гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах үндэслэл болох бөгөөд зүй бус үйлдэлд гэр бүлээс гадуур харилцааг багтаан ойлгодог.²⁵

Тодруулбал, гэрлэгчдийн хэн нэг нь гэр бүлээс гадуур харилцаанд орсон үйлдэл нь зүй бус үйлдэлд тооцогдож гэр бүл цуцлах хууль зүйн үндэслэл болохоос гадна нөгөө гэрлэгчийн сэтгэл санаанд хохирол учруулсан гэж үзэн түүнд нь тохирсон хариуцлага хүлээлгэхээр зохицуулж байна.²⁶

6/2014-2022 оны хооронд эцэг, эх нь гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй буюу хамтран амьдарч байх хугацаанд нь 22924 хүүхэд шинээр мэндэлсэн байна.²⁷ Энэхүү тоо баримтаас үзэхэд, хамтран амьдрах (Defacto) хэлбэр түгээмэл гэж үзэж байна. Манай улсын хувьд гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдарч байгаа хүмүүсийн эрх, үүргийг тодорхойлох цаашлаад эд хөрөнгө хуваах, хүүхэд асрамжлалын маргаан үүсэх тохиолдолд үүсэх үр дагаврыг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна.

²² Э.Энхмаа, Монголын хун амын генетик тогтоц, уур амьсгалын хахиршилт ба өвчлөл, нас баралтын хам холбоог газар зүйн байршлаар мөшгин судлах нь, 2010 он.

²³ С.Сүхбаатар, Б.Энх-Амгалан, Х.Санчир, Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн Судалгааны тайлангийн эмхэтгэл XIII боть, 2023 он, 134-135 дахь тал.

²⁴ Мөн тэнд.

²⁵ БНСУ-ын Иргэний хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

²⁶ БНСУ-ын Иргэний хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

²⁷ О.Отгонтуяа, О.Амарсайхан, Монгол Улсын Гэр бүлийн тухай хууль, түүний хэрэгжилт, 2009 он, 60 дахь тал.

7/2018-2023 оны статистик мэдээллээс харахад, эцэг тогтоолгохоор жилд дунджаар 400 орчим нэхэмжлэл шүүхээр шийдвэрлэгдэж байгаа²⁸ нь эцэг, эх тогтоолгох асуудлыг тодорхой болгож, хүүхдийн хууль ёсны эрх ашиг сонирхолыг хамгаалах асуудлыг оновчтой зохицуулах нь зүйтэй юм.

Мөн техник технологийн хөгжлийн хэрэгцээ шаардлагын дагуу нөхөн үржихүйн тусгай аргыг хэрэглэж буюу тээгч эх, эсийн донор ашиглаж төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох харилцааг хуульчлаагүй өнөөдрийг хүрчээ.

8/Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 11-д зааснаар Монгол Улс ижил хүйсний гэрлэлтийг хүлээн зөвшөөрдөггүй тул хүйсийн өөрчлөлтөөс болж гэрлэлт дуусгавар болох асуудлыг нарийвчлан зохицуулах шаардлага үүссэн.

9/2022 оны байдлаар гэр бүлийн орчноос байнга болон түр хугацаагаар тусгаарлагдаж асрамж, халамжийн газарт амьдарч буй хүүхэд 1031, эрсдэлт нөхцөлд амьдарч буй хүүхэд 14207 байна. Мөн гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 177, бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн 369, гэмт хэргийн улмаас хохирсон 2014, үүнээс нас барсан 92 хүүхэд байна. Энэ нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн тохиолдолд шаардах боломжийг хангах, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхой болгох зохицуулалт шаардлагатайг харуулж байна.

Сүүлийн 5 жилд эцэг, эх байх эрхийг хассан 81 шүүхийн шийдвэр гарсан²⁹ нь харьцангуй өндөр үзүүлэлт бөгөөд шүүхийн шийдвэрийн үр дүнд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдөх нөхцөл үүсч байна.

Иймд үүнээс үүсэх үр дагаврыг тооцоолох, хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, эцэг, эх байх эрхийг хассан тохиолдолд түүнийг буцаан сэргээх, эсхүл эрхийг нь тодорхой хугацаагаар хязгаарлах зэрэг оновчтой зохицуулалтууд хангалтгүй байна.

10/Улсын бүртгэлийн байгууллагын мэдээллээр 2017-2022 онд 7596 хүүхэд дотоодод үрчлүүлсэн бол Монгол Улсын харьяат нийт 274 хүүхэд гадаадын иргэдэд үрчлэгдсэн байна.³⁰ Энэ нь өндөр үзүүлэлт бөгөөд хүүхэд үрчлэлтийн асуудалд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдөж байдаг. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуулиар гадаад, дотоод үрчлэлтийн асуудлыг эрх бүхий албан тушаалтан шийдвэрлэж байгаа нь цаашид хүүхдийн эрх ашиг зөрчигдөх эрсдэлтэй байна.

Бусад улс орны жишгээс үзэхэд хүүхдийг үрчлэх эсэх асуудлыг зөвхөн шүүх шийдвэрлэдэг байна. Иймд хүүхдийн аливаа эрх ашиг хөндөгдөж байгаа тохиолдолд зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор үрчлэх эсэх асуудлыг шүүхээр шийдвэрлүүлэх нь зүйтэй байна.³¹

11/1998-2021 оны хооронд Монгол Улсын 7555 иргэн гадаадын иргэдтэй гэр бүл болсон бол 1513 иргэн гэрлэлтээ цуцлуулсан байна. 2022 онд 367 иргэн

²⁸ ШЕЗ-өөс ирүүлсэн статистик мэдээлэл.

²⁹ ШЕЗ-өөс ирүүлсэн статистик мэдээлэл.

³⁰ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл.

³¹ БНСУ-ын Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль

https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/subjectViewer.do?hseq=1081&type=subject&key=01&oCode=12&oName=Guardianship

гадаадын иргэнтэй Монгол Улсад гэрлэлтээ бүртгүүлсэн байна.³² Гэр бүлийн асуудлаар явуулсан судалгаанд оролцогчдын 46.2% нь “даяаршсан нийгэмд гадаад хүнтэй гэрлэхийг байх л асуудал” гэж үзэж байгаа нь цаашид гадаадын иргэнтэй гэрлэх тоо нэмэгдэх хандлагатай байгааг харуулж байна. Гэтэл практикт гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох, гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн асрамж, тэтгэлэг, хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэхэд олон улсын чиг хандлага, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, конвенцид нийцсэн эрх зүйн оновчтой зохицуулалт шаардлагатай байна.

Иймд Гэр бүлийн харилцааг олон улсын жишигт нийцүүлэх, шинээр үүсч байгаа асуудлыг зохицуулах, орхигдсон асуудлууд буюу хийдлийг арилгах зорилгоор хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэр бүлийн гишүүний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус амины эрх, үүрэг, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхэд үрчлэхтэй холбоотой харилцааг дараах байдлаар тусгана. Үүнд:

– Нийтлэг үндэслэл болох хуулийн зорилт, нэр томъёоны тодорхойлолт, гэр бүлийн харилцаанд баримтлах зарчмын талаар тусгана.

– Гэрлэх, гэрлэхэд харшлах шалтгаан, гэрлэлтийн бүртгэл, гэрлэгчдийн эрх, үүрэг зэргийг нарийвчлан тодохойлж тусгана.

– Гэрлэлт дуусгавар болох, цуцлах, гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бусад тооцох, тэдгээрийн үр дагавар, эд хөрөнгө хуваах, гэрлэлттэй адилтгах харилцаа зэргийг тусгана. Мөн шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргахдаа шалтгаан, нөхцөлийг харгалзан тэргүүн ээлжинд хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй, хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хангах зарчмыг баримтлах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.

– Гэрлэлтийн гэрээ байгуулах, түүний хэлбэр, зохицуулах асуудлыг шинээр тусгана.

– Хүүхдэд овог, нэр өгөх, өөрчлөх, эцэг, эхийг тогтоох харилцааг нарийвчлан зохицуулна.

– Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн тохиолдолд шаардах эрхийг хэрэгжүүлэх боломжийг хангах, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлага, тэдний эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах, үүний үр дагавар, сэргээх, дуусгавар болох харилцааг зохицуулсан зохицуулалтыг тусгана. Мөн хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эх, садан, төрлийн харилцаа зэрэг асуудлыг тодорхой зохицуулж баталгаажуулна.

– Гэрлэгчид бие биеэ, эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх эрх, үүрэг, тэтгэлгийн хэмжээ, олгох хугацаа, хэлбэр, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх гэрээ, түүнийг өөрчлөх, цуцлах, мөн эрхээ шүүхээр хамгаалуулах харилцааг зохицуулна.

³² Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл.

– Асран хамгаалах, харгалзан дэмжүүлэх хүн болон асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, асралт гэр бүлийг тодорхойлж, тэдгээрийн эрх, үүргийг тусгана. Мөн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг тогтоох, томилох, мөн тэдний эрхийн хязгаарлалт, асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эд хөрөнгийг зарцуулах, хамгаалах асуудлуудыг нарийвчлан зохицуулна.

– Эцэг, эх хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрлийн үндсэн дээр хүүхэд үрчлүүлэх, үрчлэлтийн харилцаанд баримтлах зарчим, үрчлүүлэх журам, үрчлэгч, үрчлүүлэгчийн эрх, үүрэг, хууль ёсны ашиг сонирхол, үрчлэлтийн хяналт, бүртгэл, үрчлэлтээс үүсэх үр дагавар, үрчлэлтийг хүчингүй болгох зэрэг зохицуулалтыг тусгана. Хүүхдийг үрчлүүлэх эсэхийг үрчлэлтийн асуудал хариуцсан орон тооны бус үрчлэлтийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэдэг байх зохицуулалтыг тусгана.

– Олон улсын гэр бүлийн харилцаанд гэр бүлийн хууль тогтоомжийн хэрэглээг тусгах бөгөөд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гадаадын иргэн, харьяалалгүй иргэнтэй гэрлэлт батлуулах, гадаад улсад гэрлэлт батлуулах, дуусгавар болгох, эдгээрийн эд хөрөнгийн харилцаа, эцэг, эх хүүхдийн харилцаа, эцэг, эх тогтоох, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, гадаад улсын иргэнд хүүхэд үрчлүүлэх, тэдэнд тавих хяналт зэрэг асуудлыг тусгана.

– Хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээд, албан тушаалтны үйлдэлд холбогдох хуульд заасан хариуцлага, шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тус тус тусгана.

Гурав.Хууль батлагдсаны дараа үүсч болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Хуулийн төсөл батлагдсанаар гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэр бүлийн гишүүний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус амины эрх, үүрэг, гэрлэлттэй адилтгах харилцаа, гэрлэлтийн гэрээ, тэжээн тэтгэх гэрээ, тэжээн тэтгэх, тэтгэлэг тогтоолгох, хүүхэд үрчлэхтэй холбоотой харилцаа, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжигч тогтоох, асралт гэр бүлд шилжүүлэх харилцаа, хүйсээ солиулсны улмаас гэрлэлт дуусгавар болох, тээгч эхийн асуудал, түүнээс үүсэх үр дагавар, тэдгээрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах харилцааг нарийвчлан зохицуулах нөхцөл бүрдэнэ. Түүнчлэн хүүхэд үрчлэх асуудалд хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалсан үрчлэх нөхцөл, журмыг нарийвчлан зохицуулах эерэг үр дагавар бий болно.

Гэр бүлийн гишүүд болон хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор тус хуульд заасан зарим тохиолдолд эрх хязгаарлах зохицуулалтыг тусгах ба үүнээс үүсэх үр дагаврыг тооцож, оролцогчдын эрх ашгийг аль болох хөндөхгүй байх, хамгаалах зохицуулалтыг тусгаж шийдвэрлэнэ.

Ийнхүү гэр бүлийн харилцааны олон талт асуудлыг хуулиар нарийвчлан зохицуулснаар гэр бүлийн гишүүдийн, ялангуяа хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол тэнцвэртэй хангагдана.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаар

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээтэй нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд төсөлтэй холбогдуулан Гэр бүлийн тухай хуулийг хүчингүй болгох тухай, Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн зарим заалтыг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулна.

—000—